

TOPLUMUMUZUN SORUN ÇÖZME PROFİLİ

İnsan derisi 65 derece sıcaklıktan sonra yanmaya başlar. Ya da bir kişinin kafasına vurulacak 100 kilogramlık bir ağırlık onu öldürebilir. Zehirli bir akrep ya da yılan, bir ısırışta bir insanı öldürebilir. Ama diğer yandan, 700 derecelik kor ateşin üzerinde yürüyen insanlar vardır. Ağır sıklet boksörlerinin yumruklarının uyguladığı kuvvet 300 kilogramdan fazladır. Efsunlanmış denilen insanları ise yılan ve akrepler öldürememekte, hatta onları ısırılmamaktadırlar.

On misli sıcaklıktan, üç misli kuvvetten ya da yılan ısırığından etkilenmemek, organizmayı eğitmek suretiyle mümkündür. Bu eğitimler, organizmanın bu tahripkar etkilere karşı “hazırlıklı” olmasını sağlarlar. Bu, vücudun salgıladığı ve yanma ya da zehirlenme olgularına engel olabilecek, kasların direnimini olağanüstü artırabilecek salgılar yoluyla olabilir. Ama her ne olursa olsun, insan organizmasına o inanılmaz direnci veren şey, zamanla ve eğitimle kazanılan ya da mevcut olup da ortaya çıkarılan, “hazırlıklı olma” becerisidir.

Sosyal organizmaların, dış etkenlere karşı davranışları da benzerdir. Bir toplum da, kendini tahrip edebilecek iç ve/ya dış etkenlere karşı ancak bu yolla, “hazırlıklı olma” yoluyla karşı koyabilir. Bu iç ve dış etkenlerin ne olduğu önemli değildir. Hatta o denli önemli değildir ki, hazırlıksız bir bünyenin, o etkenleri bizzat kendisinin dahi ürettiği söylenebilir. Toplumumuz, çeşitli sorunların çok yönlü kısılacı altında ne yapacağını şaşırılmış durumdadır. Sorunların görüntüleriyle çeşitli derinlikteki kaynakları birbirinden farklı olduğundan ve herkes farklı derinliklere baktığından, bir “tanı karmaşası” yaşanmaktadır.

Bir kesim insana göre, en önemli sorun köktendincilik, bir kesime göre İslam’dan sapış, bir bölümüne göre etnik terör, bir diğer bölümüne göre ise ekonomik bunalımdır. Bunlar ister sorun olsun ister olmasın, ister “görünen sorun” (hayalet sorun), isterse “kaynak sorun” olsunlar, katı bir gerçek, toplumumuzun bunları çözemediğidir. Çünkü toplum, ne bunlara ne de başkalarına karşı koyabilecek “hazırlıklar”a sahip değildir. Bunu hisseden iç bünye de, dış ortam da (sokak deyimiyle dış mihraklar), bu topluma sürekli sorun üretmektedir.

Bir toplum bünyesi, olası sorunlar için nasıl “hazırlıklı” olabilir?

Bir insan bünyesi, olası sorunlar için 300 kiloluk yumruk, 700 derece sıcaklık ya da yılan ısırması gibi, egzersiz ya da bir başka tür eğitimle, o sorunlara karşı birer “sorun çözme kalıbı” hazırlamakta, o sorunun varlığına işaret eden bir sinyal aldığı da “hazırladığı” kalıbı harekete geçirmektedir. Bunlara ek olarak da, her tür soruna müdahale etmeye hazır esnek güçleri harekete hazır olarak tutmaktadır.

O halde toplum bünyesi de, karşılaşılabileceği sorunlar için böylesine ikili bir önlem stratejisi geliştirmek zorundadır. Bunlardan birisi, toplumun sorun çözme kabiliyeti denilebilecek beceridir. Bir sorunu çözmeye kalkışmadan önce onu anlamaya çalışmak, onu soyutlamak, analiz etmek, ona yol açan nedenleri bulmak, bunlar için yaratıcı

çözümler üretmek gibi “sorun çözme aletleri”ni hazırda tutmak, bu becerinin özellikleridir. Diğer önlem ise, çeşitli sorunlar karşısında örgütlenerek onlarla mücadele etmektir.

işte bu iki önlem, bir toplum bünyesinin, olası iç ve/ya dış kaynaklı sorunlara karşı “hazırlıkları”dır. Bu iki önlem açısından durumumuz nedir? Sorun Çözme Kabiliyetimizin düşük olduğunun en sağlam kanıtı, düşünme biçimimizin neden sormaya değil, nedenini sorgulamadığı sorunlara çözüm üretmeye dayalı oluşudur.

Sorunlar karşısında örgütlenme konusunda ise iki ayrı zafiyet söz konusudur: Birincisi, örgütlenme kültürümüzün zayıflığıdır. En seçkin kesimlerin toplantılarında dahi, çok sayıda fikrin üretilmesine izin vermeyecek kadar uzun konuşulması, toplantıların başlama ve bitiş saatlerine uyulmaması gibi en temel örgütlenme ilkeleri gözardı edilir.

Örgütlenme konusundaki ikinci zafiyet, sorunların tanımlanması konusundadır. Doğru tanımlanmamış bir sorunun çözümlenmesi imkânsızdır. Rahatsızlık duyulan bir Görünen Sorun'un kaynaklarına inilmeden o sorun çevresinde yapılacak örgütlenme daima tek sonuç verir: yakınılan sorunun daha da büyümesine fırsat hazırlanmış olur!

Sorunlardan yakınan ve bunların çözümüne katkıda bulunmak isteyenlerin benimseyebilecekleri çeşitli yollar vardır.

Bunlardan biri, sorunların kimyasını öğrenmektir:

http://www.beyaznokta.org.tr/projelerimiz_soruncozmekabiliyet

Bir Diğer Çözüm Sorunu iyi Anlamaktır!

Toplumsal sorunlar arttıkça, ya da daha doğru ifadeyle çözümlenmeden sürdüğü sürece, insanlar üzerinde çeşitli etkiler yapıyor. Bunların içinde sıkıntı, stres, bunalım, erdem dışı yollara eğilim gibi durumların yanısıra bir de "acil çözüm eğilimi" adı verilebilecek bir ruh hali doğmaktadır. Bu ikinci, aslında tüm canlıların, temel yaşam dürtülerinin doğal bir sonucudur.

Acil çözüm eğilimi, bireyleri ve toplumları kamçılıyarak sorunlardan kurtulmaya yol açtığı sürece yararlı; çözüm sürecinin adımlarının eksik atılmasına yol açması halinde de zararlı olmaktadır. Kısa yoldan çözüm eğilimleri genellikle sorundan çözüme atlama biçiminde görünmektedir. Bu eğilim zamanla toplumsal bir norm haline gelmiş, en karmaşık sorunlar için dahi, ona yol açan nedenlere bakılma ihtiyacı duyulmaksızın doğrudan çözümler geliştirilmesi gibi bir "standart sorun çözme yaklaşımı" haline gelmiştir.

Kolayca anlaşılabilmesi gibi bu tür bir yaklaşımın doğal sonucu, sorunları çözmede yetersiz kalmak ve yetersizliğin de bambaşka nedenlerle açıklanmaya çalışılmasıdır.

Bu argümanların yanısıra, kısa yoldan çözüm eğilimlerinin rasyonel nedenleri de vardır. Belirli sorunların kronik hale gelmesi, olağan yaşam biçiminin devamını engellemeye başlaması ve de nedenlere dayalı sorun çözme yaklaşımının uzun süre alacağı düşüncesi yersiz sayılmamalıdır. Ancak unutulmaması gereken bir nokta, sorunların kronik hale gelmiş ve sabırların azalmış olmasının, kısa yoldan çözüm beklentilerinin gerçekleşmesine hiçbir olumlu katkısının olmadığıdır. Hatta denilebilir ki acil çözüm eğilimleri, sonuç veremeyeceği nedeniyle çözüm sürecini sonsuza kadar uzatabilir, yani sorunun çözülmesine değil çözülmemesine yol açar.

Bu gerçekler karşısında izlenmesi gereken yol nedir? İlk olarak şu bilinmelidir ki, bir sorunun (ya da sorunların) çözülmeden uzun zaman geçirilmiş olması, umulan zararlı sonuçların yanısıra son derece faydalı bir sonuç da üretmektedir. Bu yararlı sonuç, o sorunun faturasının toplum tarafından ödenmesidir.

Bu tür faturalar verdiği tüm sıkıntı ve acılara rağmen toplumu en iyi eğiten öğretmenlerdir. "Bir musibet, bin nasihattan evladır." özdeyişi bunu anlatmaktadır. Buradaki haklı bir endişe şu olabilir: "Sorun çözülmeyp toplumsal faturası ödenirse, geriye dönülmez bir durum doğmaz mı?"

Bazı hallerde doğabilir. O halde böyle bir durumla karşılaşılacak istenmiyorsa geriye yapılması gereken tek şey kalmaktadır: Nedenselliğe dayalı çözüm için gereken süreyi kısaltmak! Bir işçi ile on günde yapılan bir iş her zaman on işçi ye bir günde yapılamayabilir. Ama "yaratıcılık" denilen özellik her zaman için bir takım imkansız mümkünler (plausible impossible) üretebilir. Mevcut dar zaman içinde arzulanan çözümlere varmanın yolu ise daha çok insanın yaratıcılığından yararlanmaktır. Sorunları bireysel olarak çözmeye çalışmakla, bir örgüt (Beyaz Nokta) olarak çaba harcamak arasındaki fark işte budur.

İzlenmesi gereken yolun ikinci koşulu, sorunları "iyi" tanımlamaktır. "Tanımlamak" ile "iyi tanımlamak" arasındaki fark, toplumumuzun ortalama belagat becerisi açısından çok önemlidir.

İçleri tam dolu olmayan ve daha da kötüsü içerikleri herkese göre farklı dolmuş bulunan kavramlara dayalı iletişimi, bir de bunların üzerine binen "yuvarlak ve süslü söz söylemek" merakı ile birleştiren aydınımız, bir konuyu "açıklamak" yerine "imalarda bulunmak", "mesaj vermek", "söylüyormuş gibi yapıp birşey söylememek" gibi yararsız bir beceri geliştirmiştir.

Berrak olmayan, çoğunlukla bir analize dayanmadığı için süslenerek, yüksek seslerle bağırılarak, gerekirse hedefi belli olmayan şikayetler eklenerek değerli kılınmaya çalışılan tanımları genellikle mental çıkmazlara ya da sorun ile ilgili olmayan tartışmalara saplanır.

Bu nedenle, iyi tanımlanmış, sorunu çözmeye çalışanlarca ortak anlamlar yüklenmiş kavramlar kullanarak doğru sorun tanımları çözüm için zorunludur.

Sorunları, çözümleri neredeyse kendiliğinden ortaya koyabilecek şekilde tanımlamanın üçüncü koşulu, soruna yol açan nedenleri, o nedenlerin nedenlerini ilh. ikinci adımdaki iyi tanımlama kuralına yine uyarak sıralamaktır.

Bütün bunlar eksiksiz yapıldığı takdirde, aranan çözümün, bu parçalanmış nedenlerin içinden yüzümüze baktığı görülecektir.

Sonuç olarak denilebilir ki iyi analiz edilmiş bir sorun formu, çözümü görünür biçimde içinde taşımaktadır.

Bunun dışındaki, yollarla, yani nedenlerini aramadan sorun çözmeye çalışmak, havuza düşen yüzüğü karanlıkta el yordamıyla bulmaya çalışmaktan daha güçtür.

W. Churchill'in, havuza düşen yüzüğünü aramak için piposu ile önce suyu boşaltmaya çalışırken ona el yordamıyla aramasını sağlık veren dostuna verdiği cevabı unutmayınız: "Ama bu yol garantilidir!"

En Önemli Sorunumuz

Lütfen şöyle bir düşününüz, hangi küçük ya da büyük sorun olursa olsun, ilginç bir gerçek gözünüze çarpacaktır: Deniz kirliliği, kamu arzilerinin işgali, yüksek enflasyon, terör ya da dil yozlaşması; hangisinden yola çıkarsanız çıkın daima daha temelde yatmakta bulunan az sayıdaki "Kaynak Sorun"a varılmaktadır.

Herhangi bir sorunun ortaya çıkması için daima, birisi "ortam hazırlayıcı" diğeri de "tetikleyici" olmak üzere iki grup nedene ihtiyaç vardır. Bunlardan birisi bulunmadığında, "sorun"un doğması imkânsızdır.

Bunun tersi de doğrudur; mevcut bir sorunu yoketmek için hem ortam hazırlayıcı hem de tetikleyici nedenleri birlikte ortadan kaldırmak gerekir. Aksi halde sorun yok olmaz, olsa olsa şekil değiştirir. İşte, çeşitli sorunların bu ortam yaratıcı nedenlerine tek tek bakılırsa, bunların bir bölümünün o sorunlara özgü olduğu ama geri kalanlarının ise birbirinin aynı olduğu görülecektir. Bu, çarpıcı bir bulgudur. Yani, deniz kirliliğinin, yüksek enflasyonun, terörün ve dildeki yozlaşmanın bir bölümü nedeni birbirinin aynıdır. Bunlara Kaynak Sorunlar adı verilebilir. Kaynak Sorunlar' ın, önemli özellikleri vardır: Birincisi, bunlar bir su kaynağının su üretmesi gibi sorun üretirler.

İkincisi ise, çeşitli sorun kaynakları' ndan kaynaklanan sorunlar birbirleriyle birleşip yeni sorun bileşikleri oluşturmak eğilimindedirler. Ayrıca, bu bileşikler de hem kendi aralarında hem de diğer kaynaklardan üreyen sorunlarla sürekli olarak birleşirler.

Üçüncü özellik, toplum sorunlarını çözmeye iddiasında olanları çok ilgilendirmektedir. Bu da, sürekli sorun üreten bu kaynaklar kurutulmadan, bunlardan doğan sorun bileşiklerinin çözümlenemeyeceği, yalnızca şekil değiştirebileceğidir. Bir başka deyimle,

Kaynak Sorunlar yerine onlardan oluşan sorunları çözmek üzere para, zaman, beyin gücü gibi nadir kaynakları harcamak, bırakınız sorun çözmeyi, onların daha da yayılıp derinleşmesine yol açar.

Batılılar Kaynak Sorun'a (source cause), onlardan türeyen sorunlara da (phantom cause) biz de Görünen Sorun diyebiliriz-adını vermektedirler. Dilimizde bu olguları tanımlayan deyimler yoktur. O halde sorunlara bu tür bir teşhis de konulmamıştır. İşte sorun da burada başlamaktadır. Her kavramın her dilde bulunması gerekmez. Ama bu öylesine önemli bir kavramdır ki bu konudaki bir eksiklik, "eksiklik" değil neredeyse bir hiçlik gibidir. Aynen, ondalık sayı sistemi olduğunu savunan bir sistemdeki on rakamdan birisinin bulunmayışının bir eksiklik değil bir hiçlik olduğu gibi! Hele ve hele çağdaşlaşma (hatta onu da aşma) iddiasını taşıyan bir toplumun, bu eksikliği farketmemiş olması kolay kolay geçiştirilemez, geçiştirilmemelidir. Çünkü o takdirde bu "pas geçme" ye yol açan neden(ler) halen devam ediyor demektir. Bu, cebinde pimi çekik bomba taşıyor olmaktan daha az tehlikeli değildir.

Şimdi yüksek sesle şu soruyu sorup yine yüksek sesle cevap vermeye çalışalım: "Bir imparatorluğun batmasına yol açan, şimdi ise toplumumuzu yok edebilecek bu kavram eksiğinin sebep(ler)i nelerdir? Bunu birileri tezgâhlanmış olamaz. O halde biz neyi ya da neleri pas geçtik de bu önemli kavramı, sorun çözme kültürümüzün dışında bıraktık?"

Olaylar üç türlü açıklanabilir: Birincisi inanç yoludur. Onda açıklamaya, neden sormaya gerek ve de imkan yoktur. "Öyle olduğu için öyle olmak", yeterli bir açıklamadır. İkinci tür açıklama, sokaktaki adam açıklaması' dır ki ülkemiz sokaklarında tahminlerden fazla insan yaşar. Sokaktaki adamı ne rahatsız ediyorsa tüm olayların nedeni odur. Örneğin ücreti düşük bir sokaktaki adam, "bizim gibilere değer verilmezse böyle olur!" türünden bir cevap bulur. Tabii ki sokakta kaç kişi varsa o sayıda da açıklama vardır.

Bu yaklaşım, bu tür insanlar için bir sosyal afyon'dur ve sanıldığı kadar aksine oldukça da yararlı sayılabilir. Çünkü sokaktaki adam'ın bilinç düzeyi, gerçeklerin yükünü taşımaya yetmeyebilir. Üçüncü tip açıklama ise bilimin açıklamasıdır. Orada kolaycılığa, kalıpcılığa, kişisel duyguların etkisinde kalmaya yer yoktur.

İşte, yukarıdaki soru için ihtiyacımız olan, bilimin açıklamasıdır. Evet, nasıl oldu da biz Kaynak Sorun Görünen Sorun kavramlarını düşünce sistemimizin dışında tuttuk ve halen de ısrarla tutuyoruz?